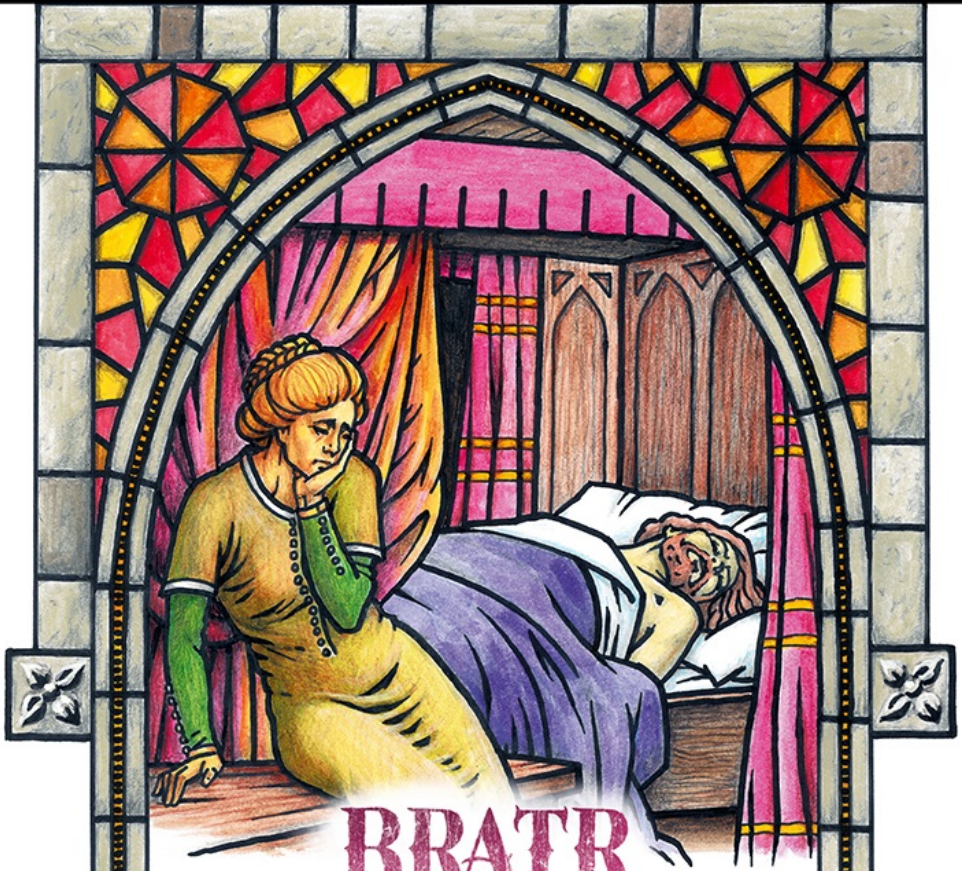

BRATR CADFAEL

Ellis Peters

Mnišská kápě

Legendární historická detektivka

Mnišská kápě

KNIHY ELLIS PETERS
V NAKLADATELSTVÍ MYSTERY PRESS

Bratr Cadfael

Zázrak svaté Winifredy
Jeden mrtvý navíc
Mnišská kápě
Splátka růží
Poustevník z Eytonského lesa
Zpověď bratra Haluina
Kacířův učeň
Hrnčířovo pole
Příchod Dánů
Svatý zloděj
Pokání bratra Cadfaela
Neobyčejný benediktin

Připravujeme

Svatopetrský jarmark
Malomocný u svatého Jiljí

BRATR CADFAEL

ELLIS PETERS

Mnišská kápě

PŘELOŽILA
STANISLAVA
POŠUSTOVÁ-MENŠÍKOVÁ

MYSTERY PRESS

2024

Tato kniha je beletristické dílo. Jména, postavy, organizace, místa a události v ní uvedené jsou buď výplodem autorovy představivosti, nebo jsou použity ve fiktivním kontextu.

Tato kniha ani žádná její část nesmějí být kopírovány, zálohovány ani šířeny v jakékoli podobě a jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu nakladatele.

Copyright © Ellis Peters, 1980
Translation © Stanislava Pošustová-Menšíková, 1994
Cover Illustration © Lubomír Kupčík, 2024
Cover Art © Lukáš Tuma, 2024
Czech Edition © Mystery Press, Praha 2024

ISBN 978-80-7588-644-6 (pdf)

I

Onoho rána na počátku prosince roku 1138 přicházel bratr Cadfael do kapitulního shromáždění s pokojnou myslí, připraven snášenlivě přečkat i nudné, přízemní čtení bratra Františka a upovídané právnické rozklady sakristána, bratra Benedikta. Lidé jsou různí, nedokonalí a musí se na ně shovívavě. A rok, který tak bouřlivě začal v křečích obléhání, vraždění a rozvratu, sliboval skončit v klidu a poměrné hojnosti. Příboj občanské války mezi králem Štěpánem a přívrženci císařovny Matyldy ustoupil na jihozápadní hranice a Shrewsbury se mohlo opatrně vzpamatovávat z toho, že podporovalo slabší stranu a krvavě za to zaplatilo. A přes všechny překážky kladené dobrému hospodaření byla po nádherném létě úspěšně sklizena úroda, stodoly byly plné, mlýny se otáčely, ovce a skot se vypásaly na dosud bujných a zelených pastvinách a počasí zůstávalo překvapivě vlídné, jen s náznakem mrazu za časných jiter. Nikdo ještě nemrzl, nikdo ještě nehladověl.

Už to tak nemohlo dlouho vydržet, ale každý den byl požehnáním.

I v Cadfaelově královstvíčku byla úroda bohatá a rozmanitá, přístřeší jeho dílny na zahradě bylo celé ověšené plátěnými pytlíky se sušenými bylinami, džbány vína seděly v baculatých, spokojených řadách, police přetékaly lahvičkami a kelímky léků na všechny zimní neduhy, od rýmy po bolavé klouby a zanícené, sípající průdušky. Svět byl lepší, než vypadal zjara, a konec, který napraví začátek, je vždy dobrá novina.

Bratr Cadfael se tedy spokojeně loudal ke svému vyvolenému místečku v kapitulní síni, příhodně schovanému za sloupem v šerém koutě, a s ospalou blahovůlí sledoval, jak jeho bratři zaplňují síň a zaujímají svá místa: opat Heribert, starý, mírný a ustaraný, smutně zemdlený bouřlivým rokem, který se schyloval ke konci; převor Robert Pennant, nesmírně vysoký a patricijský, se slonovinovou tváří a stříbrnými vlasy i obočím, vždy vzpřímený a vznešený, jako by již nosil mitru, po níž prahl. Nebyl ani starý, ani křehký, ale šlachovitý a bezvěký jedenapadesátník, přestože dokázal vypadat každým coulem jako patriarcha posvěcený celoživotní svatostí; skoro stejně vypadal již před deseti lety a téměř jistě se nezmění za dalších dvacet let. Věrně v patách se mu plížil bratr Jeroným, jeho písař, a odrážel Robertovu libost i nelibost jako malé křivé zrcadélko. Za nimi přicházeli všichni ostatní hodnostáři, podpřevor, sakristán, špitálník, almužník, správce nemocnice, opatrovník oltáře Panny Marie, sklepník, předzpěvák a dozorce nad novici. Důstojně se rozesadili k dennímu jednání, jež neslibovalo být nijak pozoruhodné.

Mladý bratr František, který byl postižen rýmou a poněkud hubenou znalostí latiny, dal pěkně na frak čtení seznamu sva-

tých a mučedníků, kteří měli být připomenuti v modlitbách během následujících dnů, a zmotal zbožný komentář o službě svatého Ondřeje apoštola, jehož svátek právě minul. Sakristán bratr Benedikt dokázal zcela přesvědčivě předložit, že on jako odpovědná osoba za údržbu kostela a celé enklávy má největší nárok na částku společně odkázanou pro tento účel a na světla u oltáře mariánské kaple, kterou spravoval bratr Mořic. Předzpěvák oznámil dar nového hudebního doprovodu k „Sanctus“, věnovaný patronem skladatele, avšak podle vlažného nadšení, s nímž takový štědrý dar vítal, neměl valné mínění o jeho hodnotě, takže jej asi kostel často neuslyší. Bratr Pavel, dozorce noviců, měl stížnost na jednoho svého žáka, podezřelého z větší lehkovážnosti, než připouštělo mládí a nezkušenost. Chlapce totiž slyšeli, jak si v křížové chodbě při opisování modlitby svatého Augustina zpívá světskou píseň skandálního obsahu, údajně nářek křesťanského poutníka uvězněného Saracény, který se utěšuje tím, že tiskne k prsům košilku, kterou mu dala na rozloučenou jeho milá.

Bratr Cadfael se s trhnutím probral z dřímoty, když poznal a vybavil si tu krásnou a tesklivou píseň. Vždyť na té křížové výpravě byl, znal tu zemi, Saracény, strašidelné světlo a tmu takového vězení i takovou bolest. Viděl, jak bratr Jeroným zbožně zavírá oči a křečovitě se otřásá nad zmínkou o nejintimnějším ženském rouše. Snad proto, že se k němu nikdy nepřiblížil natolik, aby se ho mohl dotknout, pomyslel si Cadfael, stále ještě v milosrdném rozpoložení. Několik starých, nevinných celoživotních bratrů, pro které byla polovina stvoření knihou uzavřenou a zakázanou, se zachvělo pohoršením. Cadfael vynaložil v kapitule neobvyklou námahu a mírně se zeptal, čím se mladík hájil.

„Říkal," odpověděl bratr Pavel poctivě, „že se tu písničku naučil od dědečka, který bojoval za Kříž při dobývání Jeruzaléma, a melodie mu připadala tak krásná, že ji považoval za svatou. Poutník, který ji zpíval, nebyl totiž mnich ani voják, ale chudák, který podnikl tu dlouhou pouť z lásky."

„Z náležité a posvěcené lásky," zdůraznil bratr Cadfael, používaje slova, jež mu nebyla úplně přirozená, neboť považoval lásku za sílu, která sama posvěcuje a nepotřebuje omluvu. „Je snad ve slovech té písně něco, co by naznačovalo, že ta žena, kterou nechal doma, nebyla jeho manželka? Já si na nic takového nevzpomínám. A nápěv stojí za povšimnutí. Účelem našeho řádu přece není rušit nebo kárat svátost manželství u těch, kdo necítí povolání k celibátu. Myslím, že ten mladík neprovedl nic tak špatného. Neměl by ho bratr předzpěvák vyzkoušet, zda není obdařen pěkným hlasem? Ti, kdo si při práci zpívají, obvykle cítí potřebu nějak využít nadání, které dostali od Boha."

Předzpěvák, překvapený, podnícený a nijak přetížený zpěváky, které by mohl formovat, úslužně vyjádřil, že by rád slyšel novice zpívat. Převor Robert svraštil své přísné brvy a zamračeně zvedl svůj patricijský nos; kdyby bylo na něm, zbloudilý mládeneček by to odnesl tvrdým pokáním. Ale dozorce noviců nebyl přívrženec nadměrného ukázňování a zdál se spokojen příznivým výkladem žákova poklesku.

„Je pravda, že se zatím jevil jako upřímný a ochotný, otče opate, a je u nás teprve krátce. V soustředění se člověk snadno zapomene – a opisuje pečlivě a oddaně."

Zpěvák vyvázl s lehkým pokáním, po kterém mu ani neztuhnou kolena. Opat Heribert byl vždy spíš shovívavý, a tohoto

rána vypadal víc než obvykle zabraný do sebe a nepřítomný. Blížili se k závěru denních událostí. Opat vstal, jako když se chystá ukončit shromáždění.

„Je tu několik listin k zpečetění," řekl sklepník, bratr Matouš, a chvatně zašustil pergameny, protože se mu zdálo, že opat z roztržitosti zapomněl na tuto povinnost. „Je tu ta věc s lenním statkem v Halesu a nadací Waltera Aylwina a také hostovská dohoda s Gervasem Bonelem a jeho manželkou, jimž přidělujeme první dům za mlýnským rybníkem. Pan Bonel si přeje nastěhovat se co nejdříve, ještě před vánočními svátky."

„Ano, ano, já nezapomněl." Opat Heribert se zdál drobný, důstojný, ale rezignovaný, když tak před nimi stál se svým vlastním svitkem, jejž svíral oběma rukama. „Musím vám všem něco oznámit. Tyto nutné listiny dnes zpečetěny být nemohou z dostatečně dobrého důvodu. Možná že nyní nespadají do mé kompetence a já již nemám právo uzavírat za toto obecenství žádnou dohodu. Zde mám pokyn, který mi byl včera doručen z Westminsteru, od králova dvora. Všichni víte, že papež Inocenc uznal nárok krále Štěpána na trůn v této říši a na jeho podporu vyslal legáta s plnými mocemi, Alberika, kardinála biskupa z Ostie. Kardinál navrhuje uspořádat v Londýně legátský koncil pro reformu církve a já jsem vyzván k účasti, abych vydal počet ze své správy jako opat tohoto kláštera. Jasně z toho vyplývá," řekl Heribert pevně a smutně, „že mé místo je v rukou legátových. Prožili jsme bouřlivý rok a zmítali se mezi oběma uchazeči o trůn v naší zemi. Není žádnou tajností, že Jeho Milost, když tu v létě byla, mě příliš nevyznamenávala přízní, protože jsem ve zmatku doby neviděl jasně svou cestu a nespěchal

uznat její svrchovanost. Proto se nyní považuji za sesazeného ze svého opatského úřadu, dokud a pokud mě v něm legátský koncil nepotvrdí. Nemohu stvrzovat žádné listiny ani dohody ve jménu našeho domu. Cokoli je nyní nedokončeno, musí tak zůstat, dokud nebude někdo jmenován napevno. Nemohu zasahovat do věcí, jež možná budou patřit jinému."

Řekl, co chtěl. Opat usedl a trpělivě složil ruce, zatímco jejich zmatené, zaražené mumlání zhoustlo a zesílilo v zděšený hukot jako v úle. Cadfael ovšem viděl, že všichni se nezhrozili. Převor Robert, stejně překvapený jako ostatní a zběhlý v zachovávání patřičného vzezření, přesto za slupkou své slonovinové tváře zářil jako slunce, docházeje k závěru, jenž byl nasnadě, a bratr Jeroným, který bystře vnímal každý náznak z té strany, se radostně objímal pažemi schovanými v rukávech kutny, zatímco jeho tvář vyjadřovala zbožnou soustrast a bolest. Ne že by proti Heribertovi něco měli, jen to, že se stále držel v úřadě, po kterém házeli očkem netrpěliví podřízení. Milý starý pán, samozřejmě, ale zaspal dobu a je příliš laxní. Jako král, který žije příliš dlouho a přímo volá po zavraždění. Ale ostatní se tetelili a plašili jako slepice, když mezi ně vtrhne liška, a vykřikovali:

„Ale otče opate, král vás přece určitě dosadí zpátky!"

„Otče, musíte na ten koncil?"

„Zůstaneme tu jako ovce bez pastýře!"

Převor Robert, který se pokládal za dokonale způsobilého v případě potřeby spravovat stádečko svatého Petra vlastnoručně, šlehl po onom bědujícím baziliščím pohledem, avšak zdržel se jakýchkoliv námitek; dokonce sám jen zamumlal něco soustrastného a zarmouceného.

„Má povinnost a mé sliby patří církvi," řekl opat Heribert smutně, „a jako věrný syn musím uposlechnout výzvy. Jestliže se církvi zlíbí potvrdit mě v úřadě, vrátím se a ujmu se svého obvyklého úkolu. Bude-li na mé místo jmenován někdo jiný, přesto se mezi vás vrátím, pokud mi to bude dovoleno, abych dožil jako věrný bratr tohoto domu pod naším novým nadřízeným."

Cadfael měl dojem, že přitom postřehl krátký samolibý zákmit úsměvu, jenž přeletěl Robertovou tváří. Kdyby konečně měl svého bývalého nadřízeného jako pokorného bratra pod svou mocí, příliš by mu to nevadilo.

„Je ovšem jasné," pokračoval pokorně opat Heribert, „že již nemohu užívat práva opata, dokud záležitost nebude vyřízena, a tyto dohody musí vyčkat mého návratu nebo doby, kdy je zváží a vyjádří se k nim někdo jiný. Je některá z nich naléhavá?"

Bratr Matouš zalistoval v pergamenech a uvažoval, ještě otřesen náhlou novinou. „Ve věci Aylwinovy nadace není proč spěchat; je starým přítelem našeho řádu a jeho nabídka jistě zůstane v platnosti, dokud bude třeba. A statek v Halesu má čas až do svátku Nanebevzetí Panny Marie příštího roku. Ale pan Bonel spoléhá na to, že smlouva bude uzavřena co nejdřív. Čeká, aby se mohl přestěhovat sem do domu."

„Prosím, připomeň mi podmínky, buď tak dobrý," řekl opat omluvně. „Měl jsem plnou hlavu jiných věcí a zapomněl jsem, jak jsme se přesně dohodli."

„Bezvýhradně nám věnuje svůj statek Mallilie i s několika nájemci výměnou za ubytování zde v opatství – první dům od města u mlýnského rybníka je prázdný a nejlépe se hodí pro jeho domácnost – spolu s doživotní stravou pro něho a pro

manželku a také pro dva sloužící. Podrobnosti jsou, jak je v těchto případech zvykem. Denně dostanou dva mnišské bochníčky chleba a jeden pro sloužící, dva galony klášterního piva a jeden pro sloužící, o masitých dnech masitý pokrm, jako dostávají opatští šafáři, o rybích dnech ryby z opatovy kuchyně, a zákusek, kdykoli se podávají mimořádné lahůdky. Vyzvedávat je bude jejich sluha. Budou také denně dostávat masitý nebo rybí pokrm pro své dva sloužící. Pan Bonel má také každý rok dostat oděv, jaký dostávají vyšší opatští úředníci, a jeho manželka – tak si to přeje ona – dostane ročně deset šilinků, aby si pořídila oděv, jaký jí bude libo. Bude se také ročně poskytovat deset šilinků na prádlo, obuv a otop, a stáj a obživa pro jednoho koně. Po smrti jednoho či druhého zůstane dům druhému a s tím polovina všeho výše zmíněného živobytí; ovšem přežije-li manželka, nebude potřebovat ustájení pro koně. Takové jsou podmínky a chtěl jsem po shromáždění nechat přivést svědky k potvrzení smlouvy. Soudní úředník čeká."

„Přesto se obávám," řekl opat ztěžka, „že i to musí počkat. Má práva jsou pozastavena."

„To bude pro pana Bonela velmi nepříjemné," řekl sklepník ustaraně. „Už mají všechno sbaleno a čekali, že se za pár dní přestěhují. Blíží se Hod boží vánoční a nemůžeme je přece nechat v nepohodlí."

„Stěhování by se přece provést mohlo," nadhodil převor Robert, „i když potvrzení smlouvy musí počkat. Je velmi nepravděpodobné, že by si kterýkoli jmenovaný opat přál tuto dohodu zrušit." Protože bylo docela jasné, že právě on je na řadě, aby byl jmenován, a protože věděl, že se králi Štěpánovi za-

mlouval víc než jeho nadřízený, mluvil se samozřejmou autoritou. Heribert se z návrhu zaradoval.

„Myslím, že takový postup je přípustný. Ano, bratře Matouši, můžeš jednat, s výhradou konečného schválení, a já jsem přesvědčen, že přijde. Ubezpeč v té věci našeho hosta a dovol mu, aby ihned přivezl svou domácnost. Je jedině správné, aby se do Vánoc v klidu zabydleli. Žádný jiný případ k vyřízení tu není?"

„Žádný, otče." A tlumeně a zamyšleně se otázal: „Kdy musíte vyrazit na cestu?"

„Měl bych jet pozítří. Poslední dobou jezdím pomalu a cesta nám potrvá několik dní. V mé nepřítomnosti tu bude všechno řídit převor Robert."

Opat Heribert jim požehnal rozčilenou rukou a první vyšel z kapituly. Převor Robert se nesl za ním a bezpochyby se už cítil pánem všeho uvnitř zdí benediktinského opatství svatého Petra a Pavla v Shrewsbury, a pokud bude záležet na něm, hodlal jím setrvat nadosmrti.

Bratři vycházeli ven v truchlivém mlčení, ale sotva se rozptýlili po velkém nádvoří, propukly tlumené, ale rozčilené rozhovory. Heribert byl jejich opatem jedenáct let, vycházelo se s ním snadno, byl přístupný, vlídný, snad až trošičku příliš povolný. Netěšili se na změny.

V půlhodince před velkou mší o desáté se Cadfael velmi zamyšleně odebral do své dílny v bylinkářské zahradě, aby dohlédl na několik lektvarů, které vařil. Dobře ošetřovaná zahrada, obepjatá hustým živým plotem, s prvním mírným chladem začínala ztrácet barvy. Listí zestárlo, vyschlo a zhnědlo, a nejcitlivější rostlinky se zatahovaly do tepla země; ve vzduchu však se

dosud vznášela utkvělá aromatická vůně složená z přízraků všech letních vůní, a v kůlně se kořennou sladkostí až točila hlava. Cadfael se tam ubíral vždy, když si chtěl o samotě zapřemýšlet. Byl tak zvyklý na opojný vzduch uvnitř, že jej skoro nevnímal, ale v případě potřeby dokázal rozlišit každou přísadu, jež do něj přispěla svou troškou, a vystopovat ji ke zdroji.

Takže král Štěpán přece jen nezapomněl na staré křivdy a opat Heribert se má stát obětním beránkem za to, že Shrewsbury odporovalo jeho nárokům. Přitom král nebyl od přírody mstivý. Možná že spíš cítil potřebu zavděčit se legátovi, když ho papež uznal za anglického krále a poskytl mu papežskou podporu, což není nijak zanedbatelná zbraň ve sporu s císařovnou Matyldou, soupeřkou o trůn. Ta odhodlaná dáma se určitě jen tak nevzdá, bude v Římě silně prosazovat svou věc, a i papežové dovedou změnit názor. Takže Alberic z Ostie dostane co možno volnou ruku při svých plánech na reformu církve a Heribert je možná jen jedna oběť naservírovaná jeho horlivosti.

Do myšlenek se mu však vytrvale vtírala ještě jedna zvláštní věc: tihle občasní hosté opatství, jak se jim říká, duše, které se rozhodly opustit svět práce – někdy v nejlepších letech – a předat svůj dědičný majetek opatství výměnou za snadný, chráněný, nečinný život v ústraní se stravou, oblečením, otopem, pro něž nemusejí hnout ani prstem! Snili snad o tom během let, kdy v potu tváře ošetřovali ovce při bahnění, lopotili se při žních nebo tvrdě pracovali jako řemeslníci? O malém ráji tady dole, kde jídlo padá z nebe a člověk nemusí dělat nic než v létě se vyhřívat na sluníčku a v zimě u ohně popíjet ohřáté pivo? A když to dostanou, jak dlouho okouzlení trvá? Jak záhy je

omrzí nic nedělat a nic nemuset? U slepého, chromého, nemocného by to pochopil. Ale co ti zdraví a činorodí a zvyklí namáhat tělo i hlavu? Ne, to nechápal. Za tím musí být něco jiného. Všichni si přece nedají namluvit, ani sami sobě nenamluví, že zahálka je blaženství. Co jiného může vést k takovému kroku? Nemají dědice? Puzení k mnišskému životu, které ještě nechápou, a nedostatek odvahy jít ihned až do konce? Možná. U ženatého muže, kterému přibývají roky a který si stále více uvědomuje blížící se konec, by to tak mohlo být. Nejeden muž oblékl kutnu pozdě, když odchoval děti a vnoučata a prožil dlouhý den lopoty. Dům z milosti a postavení hosta může být jedním krokem na cestě. Anebo je snad možné, že se ti lidé nakonec zbaví svého celoživotního díla z čiré zášti k světu, k nezdárnému synu, k břemeni vlastní duše?

Bratr Cadfael zavřel dveře za sytou jablečníkovou vůní čaje proti kašli a velmi střízlivě se odebral na velkou mši.

Opat Heribert odjel po silnici k Londýnu a obrátil se zády k městu Shrewsbury v časném ránu poněkud šedivého dne, prvního, kdy ve vzduchu štípal mráz a na trávě se bledě zatřpytila jinovatka. Vzal s sebou svého písaře bratra Emanuela a dva laické podkoní, kteří zde sloužili nejdéle; jel na vlastním bílém mezkovi. Když se loučil, tvářil se vesele, ale jak čtyři jezdci mizeli v dáli na silnici, jevil se jako smutná drobná postavička. Nebyl dnes žádný krasojezdec – pokud jím vůbec někdy býval –, takže si zvolil vysoké objímavé sedlo a seděl v něm zhrouceně jako poloprázdný pytel. Mnoho bratří se natlačilo do brány, aby se za ním dívali, dokud nezmizí z dohledu, a tváře měli plné obav a zármutku. Někteří školáci vyšli také a vypadali ještě

zaraženěji, protože opat dovoloval bratru Pavlovi, aby vedl svou školu nerušeně, a tedy velmi tolerantně, ale až to vezme do ruky převor Robert, sotva které oddělení tohoto domu si půjde svou cestou bez pobodávání, a dá se čekat, že kázeň se rázem utuží.

Cadfael si musel připustit, že v těchto zdech by se doopravdy vyplatilo trochu tvrdé praktičnosti. Heribert poslední dobou zmalomyslněl, svět lidí ho lekal, a on se více a více uzavíral do svých modliteb. Obléhání a pád Shrewsbury se vším krveprolitím a pomstou, jež s sebou přinesly, by zarmoutily každého, třebaže to není žádná omluva pro zanechání boje za právo a proti křivdám. Přichází však čas, kdy na staré padne veliká únava a břímě vedení je nepřiměřeně těžké. Kdoví – kdoví? Možná že Heribert nebude tak smutný, jak nyní předpokládá, jestliže z něho ten náklad sejmou.

Mše a shromáždění kapituly toho dne proběhly v nenapadnutelné slušnosti a klidu, velká mše byla zbožně celebrována a denní povinnosti běžely svým hladkým a pravidelným chodem. Robert si příliš potrpěl na dekorum, takže si viditelně nemnul ruce ani si neolizoval rty před svědky. Vše, co podnikne, učiní podle spravedlivého a nábožného zákona, s autoritou světce. Ovšem to, co považuje za své právo, využije až do poslední výsady.

Cadfael byl zvyklý mít v pracovní části zahradnického roku přiděleny dva pomocníky, protože ve své obezděné zahradě nepěstoval jen byliny, ačkoli hlavní zelinářské zahrady opatství byly mimo enklávu za hlavní silnicí, na lukách u řeky, sytě zelené rovince, které se říkalo Gaye. V období záplav ji pravidelně smáčely vody Severnu, měla bohatou půdu a dobře plodila. Uvnitř

hradeb si prakticky vlastníma rukama vybudoval tuto uzavřenou zahrádku pro drobné a vzácné věci a venku na planinách sbíhajících k potoku Meole, který poháněl mlýn, pěstoval zeleninu k jídlu – fazole, zelí, čočku a celá pole hrášku. Teď však se polehoučku schylovalo k zimě a půda usínala jako ježci zalezlí v živém plotě, ospale svinutí s bodlinami obalenými polštářem slámy, suché trávy a listí, a jemu zůstal jen jeden novic, aby mu pomáhal vařit lektvary, hníst pilulky, míchat oleje na mazání a tlouci byliny na hojivé obklady nejen pro bratry, ale i pro mnohé, kteří přicházeli pro pomoc ve svých souženích z města i z předklášteří, někdy i z roztroušených vesniček okolo. Nebyl k tomuto umění vychován, naučil se mu zkušenostmi, pokusy a bádáním, a během let nahromadil poznání tak, že někteří dávali přednost jeho službám před službami uznávaných lékařů.

Tou dobou byl jeho pomocníkem sotva osmnáctiletý novic bratr Marek, sirotek, jenž byl na obtíž lhostejnému strýci, takže ho v šestnácti letech poslal do opatství, aby se ho zbavil. Vstoupil zamlklý, samotářský a plný stesku po domově, ztracené děcko, jež nevypadalo na svůj věk; dělal, co mu řekli, s bázlivou poddajností, jako by od života nečekal víc, než že se snad vyhne trestu. Avšak několik měsíců práce na zahradě s Cadfaelem mu rozvázalo jazyk a vyhnalo mu z hlavy strach. Pořád ještě byl trochu podměrečný a ostražitý před mocnými, ale zdravý a šlachovitý, pěstování rostlin se mu dařilo, a začínal mít jistou a jemnou ruku při výrobě léků a dychtivý zájem o ně. Mezi bratry byl jako němý, ale v zahradní dílně byl hovorný až až, když byl jen s Cadfaelem. Právě Marek, přes všechnu svou mlčenlivost a uzavřenost v klášteře i na nádvoří, přinášel všechny drby dřív, než se je dověděli jiní.

Hodinu před nešporami přišel z posílky do mlýna plný novinek.

„Víte, co udělal převor Robert? Usadil se v opatově bytě! Vážně! Bratr podpřevor má příkaz ode dneška spát v převorově cele v dormitáři. Sotva je opat Heribert za branou! Tomu říkám opovážlivost."

Cadfael jeho názor sdílel, přestože se mu nezdálo náležité říkat to, ba ani dovolit bratru Markovi, aby tak otevřeně vyslovoval své myšlenky. „Dej si pozor, když soudíš své nadřízené," řekl mírně, „aspoň do té doby, než se budeš umět vžít do jejich postavení a podívat se na věci z jejich pohledu. Co my víme? Třeba ho opat Heribert požádal, aby se tam přestěhoval na důkaz své pravomoci, zatímco jsme bez opata. Je to místo vyhrazené pro duchovního otce tohoto konventu."

„Ale to přece Robert ještě není! Ještě ne. A kdyby to tak opat Heribert chtěl, byl by to řekl v kapitule. Určitě by to byl aspoň řekl bratru podpřevorovi, a tomu to neřekl nikdo. Viděl jsem, jak se tváří, je stejně ohromený a šokovaný jako všichni. On by si to nedovolil!"

Je to pravda, myslel si Cadfael, zatímco pilně drtil kořínky v moždíři, podpřevor bratr Richard byl poslední, kdo by se něčeho opovážil; rozložitý, dobromyslný a pokojný až k lenosti, nikdy se nenamáhal usilovat o postup ani zákonnými prostředky. Možná že některým mladším a smělejším bratrům brzy svitne, že tou výměnou získali. Když bude v převorově cele, která ovládá celý dormitář, Richard, bude pro příležitostného hříšníka mnohem snazší vyklouznout po zhasnutí nočním schodištěm; i kdyby se na zločin přišlo, asi by nikdy nebyl hlášen. Nejlepší je všechno znepokojivé radši nevidět.

„Ve služebnictvu opatova bytu to vře," vyprávěl bratr Marek. „Víte, jak jsou oddaní opatu Heribertovi, a teď aby sloužili někomu jinému – a ještě než je jeho místo doopravdy volné! Bratr Jindřich říká, že je to skoro rouhání. A bratr Petrus vypadá jako bouřkový mrak a bručí nad hrnci strašné věci. Říkal, že jak jednou strčí převor Robert nohu do dveří, ven ho dostane jedině dávka bolehlavu, až se vrátí opat Heribert."

Cadfael si to uměl představit. Bratr Petrus byl opatův kuchař, sloužil mu už dlouho, a byl to černovlasý barbar od skotské hranice s planoucíma očima a se sklonem k bouřlivým a nehorázným výrokům, které se nesměly brát příliš vážně; otázkou ovšem bylo, kde přesně vést hranici.

„Bratr Petrus povídá rád, co by nemusel, ale sám víš, že to nikdy zle nemyslí. A je báječný kuchař, a bude dál sloužit u opatského stolu báječně, ať v jeho čele sedí, kdo chce, protože to jinak neumí."

„Ale ne rád," řekl Marek s přesvědčením.

Nebylo sporu, hladký chod dne byl vážně otřesen; přesto byl režim uvnitř těchto zdí tak zaběhlý, že každý bratr, rád nebo nerad, bude své povinnosti plnit stejně svědomitě jako jindy.

„Až se opat Heribert vrátí potvrzen v úřadě," prohlásil Marek přesvědčeně, jako by jeho přání byla skutečnost, „převoru Robertovi spadne hřebínek." A pomyšlení na ten pád vznešenosti ho tak utěšilo, že se dokázal opět zasmát, kdežto Cadfael ho nedokázal pokárat; vždyť i pro něj to byla přitažlivá představa.

Týden po odjezdu opata Heriberta přišel bratr Edmund, správce nemocnice, uprostřed odpoledne do Cadfaelovy kůlny

vyzvednout si nějaké léky pro své pacienty. Mrazy ještě nebyly tuhé, ale přišly po počasí tak mírném, že nejednoho mladého bratra zaskočily, a tak se rozšířilo kýchání, které bylo třeba zbrzdit izolováním obětí, vesměs činorodých mládenců, kteří se venku starali o ovce. Měl v nemocnici čtyři takové kromě několika starců, kteří tam nyní trávili své dny jen náboženskými povinnostmi a pokojně čekali na svůj konec.

„Hoši potřebují jen pár dní v teple a uzdraví se sami," řekl Cadfael, zamíchal a nalil z velké láhve do menší hnědou směs, která voněla horce, aromaticky a sladce. „Ale proč by se měli zbytečně trápit, i když jen pár dní? Ať dvakrát nebo třikrát denně a na noc vypijí malou lžičku tohohle, a uleví se jim."

„Co v tom je?" zeptal se bratr Edmund zvědavě. Mnohé přípravky bratra Cadfaela už znal, ale pořád vznikaly nové. Někdy se v duchu ptal, jestli je Cadfael všechny zkouší na sobě.

„Drcená rozmarýna, jablečník a lomikámen s trochou oleje z lněných semínek, v nálevu z červeného vína, které dělám z třešní i s peckami. Uvidíš, že jim udělá dobře, všem, kterým teče z očí a z nosu, a pomáhá to i na kašel." Pečlivě zazátkoval velkou láhev a otřel hrdlo. „Budeš chtít ještě něco? Pro staroušky? Ti musejí být z těch změn celí bez sebe. Po šedesátce lidi nemají rádi změny."

„Rozhodně ne tuhle změnu," přiznal truchlivě bratr Edmund. „Heribert nikdy nevěděl, jak ho měli rádi, dokud nepocítili jeho ztrátu."

„Myslíš, že jsme ho ztratili?"

„Bojím se, že je to až příliš pravděpodobné. Ne že by sám Štěpán v sobě dlouho živil pocit křivdy, ale co chce legát, to mu Štěpán dá, aby zůstal v milosti u papeže. A myslíš, že na

rázného reformátorského ducha, vypuštěného do naší říše s mocí přetvářet církev, jak bude chtít, náš opat udělá velký dojem? Štěpán tu pochybnost vyvolal, když se ještě zlobil, ale bude to Alberic z Ostie, který našeho milého opata zváží a odhodí, protože je příliš měkký," řekl bratr Edmund s lítostí. „Hodil by se mi ještě kelímek té masti na proleženiny. Bratr Adrian už asi chudák nebude muset moc dlouho snášet tenhle očistec."

„Už ho musí bolet, i když s ním jen hnete, abyste ho namazali," řekl Cadfael soustrastně.

„Kost a kůže, nic než kost a kůže. Dá to práci vůbec do něj vpravit jídlo. Usychá jako list."

„Jestli někdy budeš potřebovat pomoc při zvedání, pošli pro mě, vždyť jsem tu od toho. Tu máš. Myslím, že ji mám ještě lepší než minule, je v ní víc kontryhelu."

Bratr Edmund si dal láhev a kelímek do tašky, uvažoval, co ještě potřebuje, a palcem a ukazovákem si přejížděl špičatou bradu. Náhlý chlad, který zavál dveřmi, je přiměl otočit hlavy tak rychle, že mladý muž, který opatrně pootevřel dveře, okamžitě omluvně a s úlekem svěsil hlavu.

„Zavři dveře, mládenče," řekl Cadfael a schoulil se.

Pokorný hlas rychle zvolal: „Promiňte, bratře. Počkám, až budete mít čas." A za hubenou, snědou, bojácně zachmuřenou tváří se začaly zavírat dveře.

„Ale ne," řekl Cadfael s veselou netrpělivostí, „tak jsem to nemyslel. Pojď do tepla a zavři dveře před tím lezavým větrem. Kouří mi ohřívadlo. Pojď dál, hned se ti budu věnovat, jen co bude mít bratr správce všechno, co potřebuje."

Dveře se pootevřely jen natolik, aby se otvorem protáhl hubený mladý muž. Pak chvatně zavřel a přitiskl se na dveře,

němý a stažený do sebe, jako by chtěl být neviditelný a neslyšitelný, přestože se mu oči rozšířily údivem a zvědavostí nad rozvěšenou zásobou ševelících, houpajících se voňavých bylin a nad lavicemi a policemi plnými kelímků a skleniček, kde byla nastřádána tajná úroda léta.

„Ano," vzpomněl si bratr Edmund, „ještě jedno. Bratr Rhys naříká, že mu vržou a bolí ho ramena a záda. Skoro nechodí a opravdu ho to bolí. Viděl jsem, jak sebou cuká. Máš přece ten olej, co mu už jednou pomohl."

„To mám. Počkej, najdu si na něj lahvičku." Cadfael zvedl velkou kameninovou láhev z jejího místa na lavičce a šátral po policích pro menší z matného skla. Opatrně odzátkoval a nalil vazký tmavý olej, který silně a ostře voněl. Pevně zarazil zpět dřevěnou zátku, kterou předem obalil kouskem plátna, dalším útržkem svědomitě otřel hrdla obou nádob a hodil hadřík do malého ohřívadla, vedle něhož mu mírně vřel hliněný hrnec. „To mu poslouží, zejména jestli najdeš někoho s pořádně silnými prsty, aby mu to dobře vetřel do kloubů. Ale dávej pozor, Edmunde, nikdy se toho nedotkni rty. Po použití si dobře umyj ruce a postarej se, aby se umyl každý, kdo na to sáhne. Je to pro člověka dobré zvenku, ale moc špatné zevnitř. A nepoužívej to nikde, kde je nějaký škrábanec nebo rána, ani trhlinka v kůži. Má to sílu."

„Je tak nebezpečný? Z čeho je?" ptal se Edmund zvědavě a obracel skleničku v ruce, aby viděl, jak se olej lenivě přelévá za sklem.

„Převážně je to mletý kořen mnišské kápě v hořčičném oleji a lněném oleji. Je silně jedovatý, když se spolkne, zabít by mohl i maličký doušek, tak ho drž v bezpečí a nezapomeň si

dobře očistit ruce. Ale s vrzavými starými klouby dělá divy. Až se dobře vetře, bratr ucítí mravenčení a teplo, pak bolest povolí a bude mu docela lehko. Je to všechno, co potřebuješ? Za chvíli přijdu a namažu ho sám, jestli chceš. Vím, kde hledat bolavá místa, a je potřeba vetřít to pěkně hluboko."

„Já vím, že máš železné prsty," řekl bratr Edmund, sbíraje svůj náklad. „Jednou jsi je vyzkoušel na mně a já myslel, že mě rozlámeš, ale přiznávám, že druhý den se mi pohybovalo líp. Přijď, jestli budeš mít čas, rád tě uvidí. Už pomalu neví, co se s ním děje, a skoro žádného z mladých bratrů nepoznává, ale na tebe určitě nezapomněl."

„Bude si pamatovat každého, kdo mluví velšsky," řekl prostě Cadfael. „Vrací se do dětství. Tak to u stařečků bývá."

Bratr Edmund vzal tašku a obrátil se ke dveřím. Hubený mladý muž s očima jako talíře přešel stranou, úslužně mu je otevřel a zase je zavřel za jeho usměvavým poděkováním. Nebyl zas taková sušinka, byl o pár coulů vyšší než hranatý, podsaditý Cadfael, vzpřímený a pohyblivý, ale hubený a ostražitý – při každém pohybu bdělý jako lesní zvíře. Na hlavě měl hřívu světle hnědých vlasů, rozcuchanou sílícím větrem venku, a upravené čárky světlé bradky okolo rtů a brady, jež zdůrazňovaly hladovou strohost hubené tváře s jestřábími rysy. Velké jasně modré oči, zářící inteligencí a naježené k obraně jako nastavená kopí, obrátily pozornost na bratra Cadfaela a hleděly neuhýbavě, zbraně v pohovu.

„Tak, příteli," řekl Cadfael poklidně a kousíček poodtáhl hrnec od přímého žáru, „co pro tebe mohu udělat?" Otočil se a neskrývaně si prohlížel neznámého od hlavy k patě. „Neznám tě, chlapče," řekl mírně, „ale jsi vítán. Co potřebuješ?"

„Posílá mě paní Bonelová," řekl mladý muž hlubokým hlasem, který by se byl příjemně poslouchal, nebýt tak utažený a ostražitý, „abych vás poprosil o nějaké kuchyňské koření, které potřebuje. Bratr špitálník říkal, že jí ochotně doplníte zásoby, až jí dojdou její vlastní. Můj pán se dnes nastěhoval do domu v předklášteří jako host opatství."

„Aha," řekl Cadfael, když si vzpomněl na statek Mallilie, darovaný opatství výměnou za živobytí pro dárce. „Tak už jsou v pořádku nastěhovaní? Ať jim Bůh dopřeje radost! A ty jsi ten sloužící, který jim bude nosit jídlo – ano, to se budeš muset naučit všude trefit. V opatově kuchyni jsi byl?"

„Ano, pane."

„Nejsem ničí pán," řekl Cadfael mírně, „ale pro každého bratr, jestli chceš. A jak se jmenuješ ty, příteli? Zřejmě se budeme vídat, tak se můžeme rovnou seznámit."

„Jmenuji se Aelfric," řekl mladý muž. Pokročil ode dveří a s netajeným zájmem se rozhlížel. Oči mu s bázlivou úctou utkvěly na velké láhvi s olejem z mnišské kápě. „Je to opravdu tak vražedné? Může i jen trošička zabít člověka."

„To může spousta věcí," řekl Cadfael, „když se použijí nesprávně nebo se použije příliš mnoho. I víno, když se dost napiješ. I zdravé jídlo, když ho budeš nerozumně hltat. Je vaše domácnost s bydlením spokojená?"

„Ještě je brzo soudit," řekl mladý muž opatrně.

Kolik mu může být? Kolem pětadvaceti? Víc sotva. Když se ho dotkneš, vystrčí bodliny jako ježek, dává si pozor na celý svět. Nesvobodný, pomyslil si Cadfael soustrastně; a s bystrou a zranitelnou myslí. Sluha někoho méně citlivého, než je sám? To by mohlo být.

„Kolik je vás v domě?“

„Můj pán a paní a já. A komorná.“ Komorná! Nic víc, a i za tím se jeho široká, pohyblivá ústa rychle zavřela.

„Dobře, Aelfriku, jsi tu kdykoli vítán, a dodám tvé paní všechno, co budu moci. Co jí mohu poslat dnes?“

„Prosí o trochu šalvěje a bazalky, jestli je máte. Přivezla si s sebou hotové jídlo, že je večer ohřeje,“ poroztál Aelfric, „a má je na kamnovci, ale schází mu šalvěj. Došla jí. Je to zvláštní doba, takové stěhování, určitě nechala doma spoustu věcí.“

„Může si sem poslat pro všechno, co tu mám, rád jí to dám. Tu máš, Aelfriku, tady máš po svazečku od obojího. Je vaše paní na vás hodná?“

„A jak!“ řekl mládenec a zmlkl jako po zmínce o komorné. Zadumal se a zamračil ve smíšených pocitech. „Byla vdova, když si ho vzala.“ Vzal svazečky bylin a prsty pevně sevřel stonky. Jako něčí hrdlo? Čípak, když při zmínce o své paní roztál? „Moc vám děkuji, bratře.“

Svižně a mlčky couvl. Dveře se otevřely a vzápětí zavřely. Cadfael za ním zůstal zamyšleně hledět. Do nešpor měl ještě hodinu čas. Mohl by dojít do nemocnice, nalít sladké zvuky velštiny do starých otupělých uší bratra Rhyse a vetřít mu hluboko do bolavých kloubů olej z mnišské kápě. Byl by to dobrý skutek.

Ale co ten nezkrocený mladý tvor, zavřený v kleci se svými hořkostmi, křivdami a nenávistmi, co se dá udělat pro něho? Nevolník, to přece Cadfael pozná, se schopnostmi, které převyšují jeho postavení, a s nějakou skrytou bolestí – možná ne jedinou. Vzpomněl si na tu zmínku o komorné, žárlivě překousnutou mezi sevřenými zuby.

Konečně, všichni čtyři sem teprve přišli. Ať pomáhá čas. Cadfael si umyl ruce s veškerou důkladností, kterou doporučoval svým zákazníkům, obhlédl ještě své spící království a vydal se na návštěvu do nemocnice.

Starý bratr Rhys seděl vedle své pěkně ustlané postele, kousek od ohně, a pokyvoval stařičkou šedivou tonzurovanou hlavou. Vypadal pyšně a spokojeně jako ten, kdo se přece jen dočkal zadostiučinění, zarostlou bradu vystrčenou, husté obočí zježené všemi směry a bystrá očička pod ním sice vybledlá do téměř bezbarvé šedi, ale vítězoslavně rozzářená. Měl totiž vedle sebe na stoličce mladého, statného tmavovlasého muže, který ho přívětivě ošetřoval a do uší mu přitom vléval plynulý tok velštiny jako horský pramínek.

Stařec měl kutnu staženou z kostnatých ramenou a pomocník mu pilně vtíral pátravými prsty olej do kloubů, až pacient hekal rozkoší.

„Tak vidím, že mě předešli," řekl Cadfael do ucha bratru Edmundovi ve dveřích.

„Příbuzný," řekl stejně tiše bratr Edmund, „nějaký mladý Velšan ze severu hrabství, odkud pochází starý Rhys. Zřejmě sem dnes přišel pomoci novým nájemníkům při stěhování do domu u mlýnského rybníka. Má s nimi něco společného – myslím, že je tovaryšem u syna paní. A když už tu byl, napadlo ho, že se pozeptá na stařečka, což od něj bylo laskavé. Rhys si naříkal na bolesti a mládenec se nabídl, tak jsem ho nechal, ať pracuje. Ale když jsi tady, promluv s nimi. Kvůli tobě nebudou muset mluvit anglicky."

„Varoval jsi ho, aby si potom dobře umyl ruce?"

„A ukázal jsem mu kde, a kam má bezpečně uklidit láhev, až skončí. Rozumí. Po tvé přednášce bych sotva nechal někoho, aby s takovým dryákem riskoval. Řekl jsem mu, co to může při nesprávném použití způsobit."

Když se bratr Cadfael přiblížil, mladík na okamžik přerušil práci a chtěl uctivě vstát, ale Cadfael mávl, ať jen sedí. „Jen seď, chlapče, nebudu vás rušit. Přišel jsem na slovíčko se starým přítelem, ale vidím, že za mne děláš mou práci, a děláš ji dobře."

Mladík ho s dobrodušnou praktičností vzal za slovo a dál vtíral bratru Rhysovi pronikavě čpící olej do stařeckých ramenou. Mohlo mu být čtyřiadvacet nebo pětadvacet, byl plecitý a silný; hranatá dobromyslná tvář byla snědá a ošlehaná, s masivními kostmi, velšská tvář, vyholená a odhodlaná, vlasy i obočí husté, drátovité a černé. S bratrem Rhysem jednal vesele, usměvavě, skoro škádlivě, jako by asi jednal s děckem. Bylo to od něj hezké a bratr Cadfael to v myšlenkách schválil, vždyť bratr Rhys byl opravdu zase dítětem. Dnes ovšem živějším než obvykle, protože návštěva mu udělala náramně dobře.

„Koukej, Cadfaele!" ozval se fistulkou a rozkošnicky cukl ramenem při mladíkově prohmatávání. „Příbuzní na mě ještě nezapomněli. To je kluk mé neteře Angharad, můj prasynovec Meurig. Přišel se na mě podívat. Vzpomínám si, jak se narodil… Vždyť si vzpomínám, i jak se narodila ona, sestřina holčička. Už jsem ji moc let neviděl – vlastně ani tebe, chlapče. Mohl ses na mě přijít podívat dřív. Ale mladí dneska nemají žádný cit pro rodinu." Říkal to ovšem velmi spokojeně, dělalo mu dobře v jednom okamžiku chválit a v příštím nelogicky kárat, jak už je výsadou patriarchů. „A proč nepřišla děvenka sama? Proč jsi s sebou nepřivedl mámu?"

„Ze severu hrabství je sem dlouhá cesta," řekl mládenec Meurig lehce, „a doma je práce vždycky víc než dost. Ale já jsem teď blíž, pracuji u jednoho tesaře a řezbáře tady v městě, takže se víc uvidíme. Zase vás přijdu namazat – do jara ještě budete honit ovce po kopcích."

„Má neteř Angharad," mumlal stařec s vlídným úsměvem, „byla nejhezčí děvčátko v celém kraji a vyrostla z ní krasavice. Kolik jí teď může být? Možná pětačtyřicet, ale zaručeně je pořád stejně krásná – neříkej, že ne. V životě jsem neviděl žádnou, která by se jí mohla rovnat."

„Její syn vám to sotva bude vyvracet," souhlasil Meurig v dobré pohodě. Nejsou snad všechny ztracené neteře krásné? A letní počasí, když byli dětmi, bylo vždycky nádherné a plané ovoce, které tehdy sbírávali, sladší než všechno, co roste dnes. Už několik let považovali bratra Rhyse za mírně senilního; toulal se někde mimo čas a pořádek, paměť selhávala, fantazie bujela a malovala obrázky, jež nikdy neexistovaly na moři ani na souši. Snad někde jinde? Nyní, podnícen přítomností tohoto zdatného mládí a vědomím společné krve, opět ožil a probudily se v něm jasné vzpomínky. Ten stav asi nepotrvá, ale dokud trvá, je to královský dar.

„Natočte se trochu víc k ohni – tady, tohle je to místo?" Rhys se kroutil a předl jako kočka, když ji hladí, a mladý muž se zasmál a hnětl hluboko do masa, vyhlazoval uzliny tlakem, který bolel a lahodil zároveň.

„Nejsi v tom žádný nováček," pozoroval ho bratr Cadfael spokojeně.

„Většinou jsem pracoval s koňmi a ti mají trápení s oteklinami a zraněními stejně jako lidé. Člověk se naučí vidět prsty, najít, co je zauzlené, a zas to uvolnit."

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy Mnišská kápě**.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.